

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1871.

ΤΟΜΟΣ ΚΒ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 512

ΝΙΚ. Ε. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΕΦΙ ΤΩΝ
ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΓΑΜΩΝ
ΠΟΙΗΘΕΝΤΩΝ
Της
ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ *).

Ο, τι ἐν τοις ἀνατομικοῖς καὶ παθολογικοῖς μουσείοις τὰ ἐκ κυροῦ ἢ ἄλλης ὅλης προπλάσματα διὰ τὴν μελέτην τοῦ σώματος καὶ τῶν νόσων αὐτοῦ, τοῦτο διὰ τὸν σπουδάζοντα τὴν ψυχὴν οἱ χαρακτῆρες τοῦ Θεοφράστου. Ως δικαίως τὸ ἀνδρείκελον χρονιμώτερον ἀποβαίνει ἐξαν διὰ μηχανισμοῦ τινος κινήτας, περιστρέφηται καὶ ἐν γένει τὰ κατὰ μέρος αὐτὸς τυγκροτοῦντα παρέχῃ τῷ θεωμένῳ εἰς ἀκριβεστέραν ἔξετασιν, οὕτω καὶ οἱ τῆς ψυχῆς χαρακτῆρες ἐὰν ἀντὶ τοῦ ἀπ' ἀφηρημένης τινὸς ἀπόψεως ἐρευνᾶσθαι ἐκτιθῶνται: συγκεκριμένοις καὶ δρῶντες, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἄλληλους ἀντιτεθειμένοις ὡς γάρ

(*) Οἱ Κρητικοὶ γάμοις ἀνέκδοτον ἀπεισόδιον τῆς Κρητικῆς ἴστορίας ἐπὶ Βενετῶν (1570) ὑπὸ Σ. Ζαμπέλιου. Β. Ταυρίνῳ τύποις Οὐκεγγίου Βῆγμα 1871.

αἱ σκιαὶ καὶ τὸ φῶς συνδυαζόμενα τὴν εἰκόναν ἀποτελοῦσιν, οὕτω καὶ οἱ χαρακτῆρες ἐπιδεξίως καὶ ἐναρμονίως παραλληλιζόμενοι τὰ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐν κατόπτρῳ ἐμφαίνουσι τάς τ' ἀρετὰς φυνεροῦντες καὶ τὰς κακίας καταδήλους ποιούμενοι, τέρποντες ἀμα καὶ διδάσκοντες, θν γάρ ἡμῶν ἀτέλειαν ἐκαστοι διὰ φιλαυτίαν καὶ φιλοτιμίαν ἐν ἡμῖν αὔτοῖς οὐ διχδίοις διακρίνομεν, ταύτην ἐν ἄλλῳ δρῶντες ἐν ὅλῃ τῇ ἀσυγκρίτῳ αὐτῆς ἀποστρεφόμεθα. Όπόσοι: Θερσίται ἐπὶ τῷ θερσιτικῷ τοῦ Ομύρου πλάσματι ἀνεκάγγασαν* διπόσοι δὲ πρὸς τὴν ὁργὴν ἐπιρρέεται: ἀπὸ τῆς μήνιος τοῦ Ἀγιλλέως ἐδιδάχθησαν ἡλίκαι καὶ ἀπὸ τοῦ δέκυρού του κακοὶ καὶ ὀλέθριαι συνέπειαι. Τίς δὲ ἐν τῇ ἀμιμήτῳ ἐκείνῃ σκηνογραφίᾳ καθ' θν ὁ Ήρόδοτος ὑπὸ μὲν τῷ πρόσωπον τοῦ Μαρδονίου παρίστησι τὸν αὐλικὸν κόλακα τὸν πρὸς τὸν Κύρου καὶ Δαρείου διάδοχον Ξέρξην μὴ αἰσχυνόμενον λέγειν «ὦ δέσποτε, οὐ μοῦνος εἰς τῶν γενομένων Περσέων ἀριστος, ἀλλὰ καὶ τῶν πεισθέντων (α)» ἔξωθιοῦντα δὲ πρὸς τὰ παρακεινούντα μέντος, ἐξ ὧν μέγα ἐλπίζει: αὐτὸς καρπώσασθαι τὸ σφελος, ὑπὸ δὲ τὸ τοῦ συνετοῦ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόδοιν εὗνου Αρταβάνου τὸ τοῦ εἰλικρινοῦ φίλου τοῦ τ' ἀληθῆ λέγοντος καὶ ἀπὸ ἐπιχειρήσεως

(α) Μρέδοτ. Z § 9.

ἐπισφαλοῦς ἀποτρέποντας, αὐτὴν δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δρυγὸν ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὑπερηφάνων ἐπικρεμα- μένην ἐν πᾶσι διορῶντος «ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῷα υκεραυνοῖ ὁ Θεὸς οὐδὲ ἐξ φυντάζεσθαι, ὡς ἐξ οἰκή- εματα τὰ μέγιστα αἰσι καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα. Φιλέει γάρ σὸν Θεός τὰ ὑπερέχοντα πάρτα κολούεις»⁽⁶⁾. τέλος δὲ ἐν τῇ ὑπεροπτικῇ τοῦ Ξέρξου ἀπαντήσει τίς δὲ μὴ διο- ρῶν τὰ ἥθος καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑπερφιάλου δεσπότου; Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνομιλίᾳ τοῦ Ἀριστεί- δου πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆ τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης⁽⁷⁾, τίς, ἐάν μάλιστα τύχῃ Ἑλλην- ῶν, δὲ μέχρι διακρίσιν μὴ συγκινθεῖς καὶ τὴν καρ- δίαν σφιδρῶς πάλλουσαν αἰσθόμενος, μὴ διακρίνας δὲ τὸ ἀπὸ τῶν προγόνων μέχρις ἡμῶν πάντας Ἑλ- ληνας διεῖκον τῆς φιλοπατρίας αἰσθημα, τὸ ἐν ἀκμῇ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος πάντας εἰς ἐν συνάπτον καὶ ὡς χείμαρρος ὕδατος οὐρανόθεν ἐκχεομένου ἀπο- σβεγγύνον τὴν ἐκάστων τὰ στήθη νευμομένην φλόγα τῆς προσωπικῆς ἔχθρας διπώς εἰς ἓν συνάψῃ τὰς καρ- δίας τῶν υἱῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς κοινῆς μητρὸς καὶ πατρίδος;

Οἱ ἀνθρωπός ἐστι πάντοτε ὁ αὐτὸς ὁφέλειαν δια- ποτε κλίμακὴ πολίτευμα, ἐν οἴφαδηποτε αἰῶνι, ἐν τέ τοις ἰδίοις καὶ τοῖς δημοσίοις. Οὐτεν καὶ τὸ ἀνθρώ- πινα ταῦτα αγιγρύμετα καὶ ἀεὶ ἐσόμετα ἐως ἀν- τὴν αὐτὴν φύσις ἀτθρώπων⁽⁸⁾, δὲ δὲ Βίσμαρκ περιαδόμενον la force prime le droit λέγων οὐ- δὲν λέγει νέον ἀλλὰ ἀντὸν δὴ ἐκεῖνο διπέρ οἱ Ἀθη- ναῖοι πρὸς τοὺς Μηλίους εἶπον «ὅτι δίκαιοι μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνε- ώται, δυνατὰ δὲ οἱ προύχοντες πράσσουσι καὶ οἱ πάσθεντες ξυγχωροῦσιν»⁽⁹⁾. Οἱ Τιθέριοι οἶοι δὲ Τά- κιτος εἰκόνισεν αὐτὸν⁽¹⁰⁾, ἐστατέσσει δὲ τὸπος τοῦ

(6) Ηρόδοτ. Ζ § 10.

(7) Ηρόδοτ. Η §§ 79—80.

(8) Θουκυδίδ. Γ § 82.

(9) Θουκυδίδ. Ε § 89.

(10) «Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quibusque in sup- spicium verterant. Neque frustis praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes posse asperci lanistus et ictus; quando, ut corpora verbieribus, ita aspergia, libidinis, malis consulis, animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna non solitudines protegebant, sicut tormenta pectoris suasque ipse rupes fatigebat». Τα- ειτ. Ανναλ. VI § 6. Τὸ ἐξείσεν τοῦτο χωρίον μεταφράζομεν γάρ τὸν μὴ εἰδότων τὴν λατινικὴν. «Tessentiam τὰ κακουργή- ματα καὶ αἱ αἰσχρότητας αὐτοῦ κατέστησαν δι' αὐτὸν τοῦτον βάσανος φονερά. Δικαιώς ἡρε ἡ τῆς σορίας ἡγεμῶν εἰσιθεν- τεκαναλέγειν διεῖ, εἴ ποτε ἡν δυνατὸν διαγοῖται τὰς καρδίας τῶν τυράννων, διέθλεπέ τις διν αὐτὰς διεπαρτγμένας καὶ παπληγμένας ὑπὸ τῆς ὠμοτητος, τῆς κραιπάλης, τῆς ἀδικίας, ἀκακά ἀπερ ἀπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ κατεσπαράττουσιν αὐτὴν ὡς τοῦ δημητοῦ ἡ μάστιξ τὸ σῶμα. Οὐτως αὖτε τῆς τύ- χης ἡ εὔγοια, αὖτε ἡ μονήρης δίαιτα προύστατεων τὸν Τιθέ- ριον δικας φύρη τὰς τύψεις τοῦ συνειδότας τοῦ αὐτὸν διὰ τῶν εκακῶν αὐτοῦ πράξεων βασαγίζουτος». Ο δὲ τῆς σεφίας

τυράννου⁽¹¹⁾ ὁ Σηΐτης δὲ κακὸς τύπος τοῦ ἵσχυροῦ ὑπουργοῦ τοῦ τοιούτου τέρατος⁽¹²⁾ δὲ Πάλλας, ὁ Νάρ- κισσος καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια τούτοις τῶν αὐλῶν ἐκ- τρώματα ἔσονται εἰς αἰῶνας τὸν ἀπαντα τὰ ἐκμα- γεῖα τῶν ἀνελευθέρων ἐκείνων ὄντων τῶν περὶ πα- σαν λοπάδικ ἀνακτορικὴν περιβορβούντων.

Άλλὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ἀριστοτέλους τὰ φιλο- σοφῆματα, τοῦ Ἡροδότου, Θουκυδίδου καὶ Τακίτου τὰ ἱστορήματα οὐ προσιτὰ τοῖς πολλοῖς⁽¹³⁾ ἄλλως τε καὶ διὰ μεγάλων γραμμῶν οὐσῶν ἐσχεδιασμένων τῶν ἐν αὐτοῖς εἰκόνων, ή καλλιτεχνικὴ τούτων ἀξία οὐχ ὑποπέπτει εἰς τὴν κατάληψιν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη γάρ διὰ τοὺς τοιούτους ἵνα ή εἰκόνη ἡ κε- χρωματισμένη, ποικίλον τὸ ἔνδυμα, τὸ δράμα ἐν πράξει, διαλέγεσθαι δὲ τὰ πρόσωπα καὶ εἰναι πλήρη τὴν σκηνογραφίαν. Οὗτος καὶ τοῦ Ράφαηλου τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ σχεδιάσματα (cartoon⁽¹⁴⁾ di Raffaello) μόνοι οἱ ἐμπειροι τὴν τέχνην μελε- τῶσι, πρὸ τῶν εἰκόνων ὅμως τῶν στοῶν καὶ τοῦ μουσείου καὶ οἱ μάσλλον ἀδεῖες τῆς τέχνης ἐξεστη- κότες μένουσιν, εἰ δὲ καὶ δλίγον ἀνεπτυγμένην τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ καλὸν ἔχουσιν ἐννοοῦσι τὸ ὄψος τῆς ἐν τῷ καλλιτεχνίσαντι τὴν εἰκόνα ιδέας.

Ως νομίζομεν δίδομεν οὗτως ὁπωσδιν σαφῆ τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἱστορίας καὶ ἱστορικοῦ μυθιστορή- ματος. Εἰς τοῦ Μακάλευ καὶ Γυζώτου τὰ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως ἱστορήματα δλίγοις δέδο- ται συναναβήναι τὸ ὄψος, ἐν τοῖς Καθαρισταῖς (Puritanī) δημος τοῦ Οὐάλτερ Σκώττ εὐκολώτερον διορθται ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς ὡς καὶ τὰ αἴτια δι' οἱ τοιαῦτη ἐγένετο. Ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Kenilworth ἐντελέστερος ὁ χαρακτὴρ τῆς Βλισάβετ ὑπὲρ πᾶσαν ἱστορίαν⁽¹⁵⁾ δὲ δὲ Ροθέρτος κόμις τῶν Παρισίων ἀκρι- βέστερον ίσως εἰκονίζει ὡμίν τὴν κατάστασιν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν παρακμὴν αὐτοῦ ἡ διετοῦ τοῦ Γιθέωνός ἡ ἱστορία. Καὶ ἀληθῶς μὲν δλίγιστοι οἱ πρὸς τοὺς μεγάλους ἱστορικοὺς συμπάρεδροι μυθι- στοριογράφοι, δταν ὅμως τοιοῦτοι τύχωσιν εἰσίν οὗτοι τὸ κατ' ἀνάγκην τῶν μεγάλων ἱστορικῶν συκ- πλήρωμα.

Καὶ συνήθως μὲν οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ προη- γοῦνται τῶν διαθήμων μυθιστοριογράφων ὡς τὸ σχεδιάσμα γίνεται πρὸ τῆς εἰκόνος, παρ' ὧμιν ὅμως συμβαίνει διτίθετόν τι, ίσως διότι ἡ Ἑλλὰς ἐκπαλαι- προώρισται ίνα ἐν παντὶ καλῷ ἡ κακῷ πιεσται ἐξαιρεσιν, δπως ἐν πᾶσιν ἡ ἀληθὴς πρότυπον καὶ πρωτότυπον. Οὐτως εἰ καὶ ἐστερημένοι εἰσέτι σπου- δαίας ἱστορίας τῶν ἐπὶ τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰς

ἡ γε μὲν περὶ οὐ λάγει δὲ Τάκιτος αὐτὸς ίστιν δὲ Σωκράτης δὲ τῷ Η καὶ Θ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος δι' ἀπεραμίλλου φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως καταδιέζει τὴν κακοδαιμονίαν τῶν τυ- ράννων. Προ. καὶ ἀριστοτέλ. πολετ. Ε, η λαὶ 6.

έπαναστάσεις ήμερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐνετύχομεν ὅμως ιστορικῷ μυθιστορήματι παρέχοντες ὑμῖν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ τοιούτου εἰδούς φιλοσοφήματος μελέτας, διὸν διὰ τὸ ἔχειν τοὺς ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωρος Ζαμπελίου ἄρτι συγγραφέντας *Κρητικός γάμους* πολὺ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον, οὐκ ἀσκοπον ἡγούμεθα τῷ τύπῳ παραδοῦντες τὰς ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τούτων ἐν ὑμῖν ἐμποιηθείσας ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγερθείσας σκέψεις ὑμῖν.

Τὸ πόθεσις τοῦ δράματος, ἢ μᾶλλον τῆς ἐποποίεις ταύτης, ἐστὶ μίξ ἐκ τῶν πολλῶν ἐπαναστάσεων τῆς μεγαλονήσου καὶ μεγαλομάρτυρος Κρήτης, ἢ κατὰ τὸ 1570 συμβάσσα, καταστροφὴ δὲ ἡ διὰ προδοσίας ὑπὸ πρόφασιν καὶ πρόσχυμα γάμου αὗθις ὑποδούλωσις αὐτῆς, γάμων αἴμοφύρτων ὡς οἱ Σικελικοὶ ἐσπερινοὶ, γάμων προδοτικῶν ὡς ἡ νῦν τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου. Τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαναστάσεις δποίηστε τῆς Ἑλληνικῆς χώρας ἐξέρρηξε πάντοτε ὁ κρατήρ τῆς φιλοπατρίας δὲν παντὶ στέρνῳ Ἑλληνικῷ ὡς ἐν ἡφαιστείῳ φλέγων μὲν διηνεκῶς εἰς τὰ ἐντὸς ὑπὸ θερμῆς δὲ πανταχοῦ, διόταν φαίνηται ἡσυχίαν ἄγων, ἐπιστεφόμενος χοάντες εἰς νέαν ἔκχρησιν ἔτοιμης, ἐκάστοτε δὲ κατέστειλε τοῦ ξένου ἡ μοχθηρίας ἐὰν δὲ καὶ τὴν τοῦ 1821 οὐ παντελῶς κατέσθεσεν ὡς καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς, παρέστειλεν ὅμως ὁ ξένος ἐν τοῖς λίαν στενοῖς δρίοις ὅπως ἐν αὐτοῖς μαραίνηται ἡ Ἑλλάς. Άγνοει ὅμως ὁ ξένος διτὶ ὁ Ἀρχιμήδης ἦν Ἑλλην καὶ διτὶ ὡς ἐκεῖνος ἡτεῖτο παρὰ τοῦ τυράννου τόπον δπως στῇ ἴνα κινήσῃ ἀναμοχλεύων τὴν γῆν, οὕτω καὶ ὁ Ἑλλην τὸν τόπον εὑρε, μοχλὸν δὲ ἔχων τὴν φιλοπατρίαν καὶ ὑπομόχλιον τὴν υπομογήν, θέλει, δσημέραι ἐντείνων τὰς δυνάμεις, φθάσει εἰς τὸ ποθούμενον τέρμα τῆς εἰς ἐνώσεως σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Τὰ ῥιζίως κτώμενα ῥιζίως καὶ ἀποβάλλονται, προσφιλέστατα δὲ, καὶ διὰ τοῦτο μονιμώτατα τὴν κτῆσιν, τὰ ἐν κόπῳ καὶ μόγθῳ πορισθέντα. Οὐτεν μακρὰν τοῦ ἐκ τῶν συνεχῶν ἀποτυχιῶν ἀποβαλεῖν τὸν Ἑλληνα τὴν ἐλπίδα, διορὰς οὕτως ἐν ταῖς δοκιμασίαις ταύταις τῆς θείας Προνοίας τὸν δάκτυλον, καθόσον ἐν τῇ σκληρᾷ σχολῇ τῶν δυστυχιῶν λαὸς πρὸς μεγάλα προωρισμένος μορφοῦται καὶ ἡ ἐθνότης αὐτοῦ ἐδραπισταὶ καὶ μεγαλύνεται, ὡς καὶ ὁ ἐπιστήμοις ἕργοις ἐπιχειρῶν ἀνὴρ ἐκ τῶν δυσχερειῶν δὲ ὑπερέβαλε διακρίνεται.

Τὸ ἔτος τοῦτο 1570 ἦν καὶ ἄλλως ἐπίσημον διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν τούτῳ ἐγένετο ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, ἐφ' ἣ ἐγκαυχᾶται μὲν ἡ Δάσις ἐγκαλλωπίζεται ὅμως ὁ Ἑλληνισμὸς, καθόσον δώδεκα μὲν μόνον ἑκατοντάδες Ἐνετῶν ἐπεσον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, δύοδοκοντα δὲ διὰς ἑκατοστύες Ἑλλήνων διὰ τοῦ

αἴματος αὐτῶν ἦρσεν τὴν νίκην τοῦ Σταυροῦ κατὰ τῆς Ἡμιοελήγον (η).

Η Βενετία τότε ἦν, οὕτως εἶπεν, εἰς τὸν ἀπογειότητα τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Λπὸ τοῦ 1297 καταλυθείσης ἐν αὐτῇ τῆς δημοκρατίας ἐγκαθιδρύθη τὸ δλιγαρχικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐν διαστήματι τριῶν περίπου αἰώνων βρέθηται ρίζοβολῆσαν ἀπέρερε καὶ τῇ Βενετίᾳ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς καρποὺς οὓς καὶ τῇ Ρώμῃ, σὺν τούτοις ὅμως καὶ πάσας ἐκείνας τὰς κακίας τὰς πεπρωμένας πιας ἀδιασπάστους ἀπὸ παντὸς ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος. Η δλιγαρχία ἐστὶν ἡ πασῶν τῶν ἄλλων διακριστέρα πολιτεία, ἐστὶ τι σῶμα πολιτικῶν ἀθάνατον ἃ τα τῶν νεωτέρων ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν, ὡς εἰκός, πάντοτε ἐν μείζονι ἀριθμῷ εὑρεσκομένων ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς πολιτείας, ἐν ὧ ὡς ἐν σχολῇ οἱ εὐαριθμότεροι νεώτεροι παρὰ τῶν πρεσβυτέρων διδάσκονται τούτοις συμπολιτεύμενοι, ἐκείνων δὲ μεταστάντων τοῦ βίου καὶ πρεσβυτέρων τῶν πρότερον νεωτέρων γεγενημένων τὰ τέκνα τῷ θανόντων μαθητεύουσι παρὰ τοῖς πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν μαθητεύσκονται. Οὕτως αἱ παραδόσεις συντηροῦνται καὶ τὸ πολίτευμα ἀμετάπτωτον μένει καὶ ἡ πολιτεία ἐπιχειρεῖ ἕργοις σπουδαῖοις ἀνευ σπουδῆς, ἀ τε τοὺς αἰώνας πρὸ αὐτῆς ἔχουσα καὶ οὐχὶ τὸ βραχὺ τέρμα μιᾶς ἀνθρώπου ζωῆς.

Άλλ' ἐν τῇ δλιγαρχίᾳ ἡ ἀρετὴ ὑπερβάσα τὸν μέσον ὅρον, ἐν ᾧ καὶ μόνη κατ' Ἀριστοτέλη (θ) ἐστὶν ἀρετὴ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἡ διὰ τὴν Ἑλλειψῶν μεθίσταται εἰς κακίαν, ἀποβάίνει δὲ θηριώδες τι τῆς κατ' δλιγαρχίαν πολιτείας δόγμα. Οὕτως δὲ πρὸς τὴν πατρίδα ἕρως ἀποβάλλει τὸ ἀγνόν, τὸ καλόν, τὸ ὑψηλὸν ἐκείνο διακρίνει αὐτὸν ὡς ἀρετὴν, διὸ δὲ καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρετὰς ἐναρμονίζεται, μεθίσταται δὲ εἰς πάθος θηριώδες πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν ὑπερορῶν. Η ἐν τῷ Βρούτῳ φιλοπατρία ἀποπνίγει καὶ αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν φωνὴν καὶ τὰ ἴδια καταδικάζει τέκνα ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ Κάτωνι, ὡς καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ Ρωμαίῳ, τὸ ἀληθεύειν, τὸ φιλανθρωπεύειν, τὸ εἰναὶ δίκαιον κτλ. περικλείεται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς φατρίας, οὐ λέγομεν δὲ τῆς πατρίδος, καθόσον κανὸν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει γεννηθεὶς δὲ ἐκ τοῦ δήμου, διὰ τὸ μὴ ἀνήκειν αὐτὸν τῇ δλιγαρχικῇ φατρίᾳ, οὐθὲν εἴτε διαδέχεται διλλ' ἔχθρος καὶ δὲ ἀριστοκράτης δρκίζεται ὅτι εἰ καὶ τῷ δήμῳ κακόνους ἔσεται, καὶ βουλεύεται δὲ τῷ ἔχῃ κακόν (ι).²

(η) «A la bataille de Lépante il y eut 1200 Vénitiens de toutes et huit mille Grecs». Villemain, sur l'état des Grecs p. 143.

(θ) Ἀριστοτέλη. θεο. Νικομ. Β § 5—8.

(ι) Ἀριστοτέλη, πολιτ. Ε, 5 § 19.

Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν Βενετίᾳ, βίᾳ, δόλος, ἀπάτη, σκληρότης, ἀφιλανθρωπία, ὅδροις πρὸς πάντα μὴ πατρίκιοι, περιφρόνησις πρὸς πάντα μὴ ἔξεγενῶν, οὐδὲ ἀντῶν τῶν ἐν τοῦ δχλου ἐν τοῖς Ἐνετικοῖς, τενάγεσι γεννηθέντων ἑξαιρουμένων, ὑπὲρ ὧν μίσιν μόνην ὄλως ἴμιαζουσαν οἱ εὔγενεῖς ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοὺς ζένους ἑξαίρεσιν, ὅτι τὸν ἄρτον διν ἀφήρουν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ζένων ἐδίδοσαν τῷ δχλῳ τῆς Βενετίας, σὺν αὐτῷ ὄμως ἑχαρίζοντο αὐτῷ καὶ ξυλοκοπήματα πραγματεύονται ἐν τῷ Λαστόνατε ἦν τὸ ἀποκλειστικῶς καὶ διὰ τοὺς ἔκυτῶν συμπολίτας κυνηρυνητικὸν δόγμα. Ἐκτὸς τοῦ ἄρτου τὰς λοιπὰς φιλοφρόσυνας, καὶ ίδιως τὰ στρεβλωτήρια (κ), εἶχον ἵτα Βενετοί τα καὶ ζένοι.

Τὴν διαγωγὴν τῆς Ἐνετικῆς ὄλιγαρχίας πρὸς τοὺς ὄρθιοδόξους κατὰ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτήσεις ὑπηκόους ἑξετράχυνεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἑξ ἀπαλῶν δυνάχων εἰς τὴν καρδίτην παντὸς Δυτικοῦ ἐμφυσουμένη πρὸς δι, τι ἑτερόδοξον ἐνθεομανία τοῦ παπικοῦ κλήρου ἀειποτε θεωρήσαντος τὸν ὄρθιοδόξον ὡς τι μίσικα καὶ τοῦ ιουδαίου καὶ τοῦ Μωαμεθανοῦ χεῖρον. Τὸ ἀνεξιθησκόν, τὸ κατ' ἔξοχὴν διακρίνον τὸν Ἑλληνα, ἔστι τι ἀκατάληπτον διὰ τὸν τὰ δόγματα τοῦ Βατικανοῦ ἐμπεφορημένον. Οὐεν πᾶς τις δύναται κρίναι ὅποιόν τι ἀτίθασσον θηρίον ἦν ὁ Ἐνετὸς πατρίκιος ἐὰν τοῖς ἀπὸ τῆς ὄλιγαρχίας δόγμασι προσθῆ τὴν ἐκ τοῦ παπισμοῦ μισαλλοδοξίαν οἰστρηλατουμένην μάλιστα ὑπὸ τῆς ἱσοουτικῆς καταγθονίου διδασκαλίας τῆς περὶ τὰ μέσα ταῦ Πτ^τ αἰώνος διαμορφωθείσης, τὰ μάλα δ' εὐδοκιμητάστης ἐν τῇ παπικῇ Ῥώμῃ καὶ τῇ Ἐνετικῇ συγκλήτῳ, ταῖς δλιγαρχικωτάταις καὶ πρὸς τὴν κατάκτησιν καὶ καταδούλωσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὥλης ἀκατασχέτως τεινούσαις πολιτείαις.

Τρία πρόσωπα ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου ἐντελέστατα παριστῶσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἐνετοῦ πατρικίου καὶ τοῦ ἱσοουίτου. Οἱ Δὲ *Molin* ὅπως συντελέση εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Βενετίας καταστολὴν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως θυσιάζει σύζυγον καὶ μονογενῆ θυγατέρα, ὡσεὶ δὲ μὴ ἕρκει τηλικαύτη θυσίᾳ προσφέρει θῦμα καὶ τὴν ίδιαν συνείδησιν, αὐτὸς οὗτος γινόμενος ἑξωμότης τοῦ οἰκαίου θρησκεύματος, καὶ Λατίνος ὃν δεχόμενος δημοσίᾳ τὸ ὄρθιοδόξον χοίσμα καὶ δυολογῶν ὅτι ἀποτάσσεται τῷ Πάπᾳ καὶ συντάσσεται τοῖς ὄρθιοδόξοις.

Οἱ ἱσοουίτης δὲν Πλάτοιδος, ἀκριβέστατον ἔκτυπον τοῦ τάγματος τοῦ Ἰγνατίου Ασθόλα, μετασυνματίζεται εἰς ὄρθιοδόξον Ισραῖ, τὸν Εἰρηναῖον διὰ πλαστογραφήσεων κατασκευάσας ἔκυτῷ τακτικὰ περὶ τῆς Ιερωσούντης αὐτοῦ ἀποδεικτικά καὶ δι' ἴ-

(κ) Ἀποέρωθεσμεν ἀντιγράψαι τὴν φοβερὴν τῶν πρὸς στρέλωσιν μηχανῶν ἀπαρίθμησιν καὶ περιγραφὴν ἦν ποιεῖται διαγραφέμεν τῷ Ενετικῷ γάμῳ ἐν σ. 12—18.

σουιτικῆς ἐπιστήμης ἐντριβέστατος γενθμενος τοῦ λειτουργικοῦ τῆς ὄρθιοδόξου ἐκκλησίας. Τοιοῦτος ὁ ἀνὴρ καὶ παῖζων, ὡς πάντες οἱ διοταγεῖς αὐτῷ, διπλοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρώπειον, κατορθοῖ ὅπως ἐξαπατήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν πρύτανιν τοῦ ἐπαναστάσιι διατελεῦντος λαχοῦ τῆς Κρήτης καὶ εἰσδύση τὰ βουλεύματα τῶν ἐπαναστατῶν. Διεκπράττει δὲ τὰ σάτανικά αὐτοῦ σχέδια μετὰ τοσαύτης χαριούης ὥστε ἀμφιβάλλομεν ἐάν ποτε ἄλλος ὑπερέβη τὸν Ζαμπέλιον (λ) εἰς τὴν ἐντέλειαν τῆς εἰκόνος τοῦ συμμαθητοῦ, ὡς εἰκάζομεν, τοῦ Suarez, καὶ προδρόμου, ἐάν μὴ καὶ διδασκάλου τοῦ Escobar. Ἡμεῖς τούλαχιστον δυολογοῦμεν, ὅτι οὐδέποτε ἐγνωμεν ἀποτροπιότερον τούτου χαρακτῆρα, ἀμφιβάλλομεν δὲ ἐάν ποτε αὐτὸς ὁ Βεελζεβούλ μορφὴν ἀνθρώπου λαβὼν ἥδύντο διὰ πλείονος τέχνης συγγνεῦσαι ἀνδρας συνετὸν καὶ προφυλακτικὸν, οἵος δὲ τὸν Κρητῶν πρύτανις Γεώργιος Καντανολέος.

Ο δὲ ἐν Κρήτῃ ἀρμοστεύων τὴν Βενετίαν τότε *Pasquale Cicogna* ἔστι τι σύνθετον ἐκ πατρικίου τὴν γένεσιν καὶ ἱσοουίτου τὸ δόγμα, ἐν τῷ τάγματι ὡς κοσμικὸς κατεταγμένου κρυφίως. Ἐν τῷ στήθει ταχυεῖον ὃν κακίας καὶ βδελυρίας τοσοῦτον ἐντέχνως μπεκρίθη τὸν ἄγιον, ὥστε καὶ ἐπιστεύθη ὡς τοιούτος καὶ δὴ δεισιδαιμονίως εἰκονίσθη ἐν τινὶ τῶν ναῶν τῆς Βενετίας ὁ τῆς εὐχαριστίας ἄρτος, ἐν φυματουσιώθη ὁ Χριστὸς, ὡς αὐθορμήτως ἀποκτάς εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἱσοουίτου τούτου, οὐ τὴν ἀγιωσύνην ἵκεντις μαρτυρεῖ ή θέσις τοῦ τάφου αὐτοῦ, ὡς τοῦ μάνου ἐπ τῶν δύδοντα δαυκῶν τῆς Βενετίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἱσοουίτῶν τῆς πόλεως ταύτης εὑρισκομένου.

Κατ' ἀντίθεσιν τῶν τριῶν τούτων χαρακτήρων εὑρίσκονται οἱ τρεῖς ἔλληνικοί τοῦ Γεώργιου Καντανολέου ἀργηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου, τρίτος δὲ ὁ τῆς Σοφίας Δὲ Μολίν θυγατρὸς μὲν τοῦ Ἐνετοῦ Δὲ Μολίν ἀλλὰ ἐκ μητρὸς Ἐλληνίδος.

Ἐκαστος τῶν τριῶν τούτων χάρακτήριον εἰκονίζει ἐάν τῶν διαφόρων τοῦ ἔλληνισμοῦ τύπων. Ο γέρων Γεώργιος τὸν συνετὸν καὶ προσυλακτικὸν Ἐλληνα, τὸν δυσπιστοῦντα πρὸς πάντα ζένον, τὸν ἀκλόνητον ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων, τὸν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας λαμβάνοντα τὴν δύναμιν ἵνα ἑξ ὅλης μὲν ψυχῆς καὶ καρδίας ἀφοσιώται τῇ πατρίδι χωρὶς δημοςίᾳ ἐκ τούτου περιορίζει πάντα δρόν δικαίου καὶ δούλου τὸν ἀπὸ μόνης τῆς θείας ἀντι-

(λ) Μὴ δὲ φανῇ διτε ὑπερβολὴν λέγομεν παρατηροῦμεν διτε οἱ μὲν λαϊποὶ τοὺς ἱσοουίτας εἰκονίσαντες ὑπερεῦσις καθόσου εὐκηγορεῖσαν, ὡς ὁ Ζαμπέλιος, τὸν ἐνθεομανῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς θεικῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀκατάσχετον τῶν ἐγ τῇ ἀνατολῇ μῆσος τῶν ἱσοουίτῶν κατὰ τῆς ὄρθιοδόξεως.

λήψεως καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς συμπράξεως χαιρῶν ἐλληνικῶν οὐχὶ δ' ἀπὸ πολιτικῆς ἐξωτερικῆς, οὐδὲ χρησμῶν καὶ τερατολογημάτων προσδοκῶντα τὰ βέλτιστα· τὸν πιστὸν πρὸς τοὺς φίλους, πρὸς δ' ἔχθροὺς γενναῖον καὶ ἀμνησίκακον· τὸν τῆς πατρίδος τὸ συμφέρον ὑπερτιθέμενον τοῦ οἰκείου. οὐχὶ δμως διὰ τοῦτο καὶ καταφρονοῦντα τῆς ἡθικῆς τοὺς νόμους (μ.)· τὸν ἀκαμπτὸν πρὸς τὰ δειλεάσματα τοῦ τυράννου, περιφρονοῦντα δ' αὐτὸν καὶ τὰ ἀδωρατούτου δῶρα· τὸν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα ἀταπείνωτον, καὶ πρὸς τὰ ἴδια τέκνα αὐστηρὸν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ψυχοβτητὰ ταύτην τοῦ ἐξωτερικοῦ ἥθους κατακλείοντα ἐν τῷ στήθει καρδίᾳν τρυφερὰν καὶ εἰς πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα εὐπρόσιτον. Εἶστιν ἐν ἀλλοις λόγοις τὸ κατ' ἴδεαν πρότυπον πρὸς δ' δέον δόπως προσθιβάση ἐχυτὸν πᾶς Ἑλλην εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος ἐργαζόμενος.

Οἱ δὲ τούτου υἱοὶ Πέτρος καὶ Δημήτριος κοινὸν τὸ θερμουργὸν τῆς νεότητος ἔχοντες καὶ τὴν πατρίδα ἵστη τῷ πατρὶ φιλοῦντες καὶ πρόθυμον τὸ πνεῦμα εἰς ὅ,τι αὐτῇ συμφέρει τηροῦντες, παριστῶσιν ἑκάτερος ἔνα τῶν δύο τύπων εἰς οὓς ἡ Ἑλληνικὴ χωρίζεται νεολαΐα. Οἱ μὲν γάρ Δημήτριος, οἵκοι ἀνατροφὴν καθηρῶνται Ἑλληνικὴν λαβόντας, ἀμιγεῖς μὲν τὰς Ἑλληνικὰς ἔχει ἀρετὰς, καθυστερεῖ δμως τοῦ πρωτοτόκου Πέτρου ὡς πρὸς τὴν κεκαλλιεργημένην παιδευσιν, ἢν ἔλαβεν οὗτος κατά τὴν πρὸς τὴν Δύσιν συγχρώτισιν αὐτοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Βενετίας διατελέσας. Καὶ ἀληθῶς μὲν ἡ πρὸς τὰ τῆς Δύσεως ἔθιμα ἀνατροφὴ αὐτοῦ οὐκ ἐξέτρεψε τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐδὲ ἦλλοιώσει τὸ φρόνημα, μετέβαλεν δμως ἐν μέρει τὸ ἥθος, ἵσως δὲ καὶ τοὺς τρόπους κατέστησεν οὐχὶ καὶ συνάδοντας ἐν πᾶσι πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Η δέ Σοφία, τέκνον γνησίας Ἑλληνίδος μητρὸς, οὐδεμίας τῶν κακῶν τοῦ πατρὸς μετέλαβε, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τὸ ὑψηλόφρον τῆς ἐνετικῆς ἔκείνου ἀριστοκρατίας συκενερχαμένη ἔχει καὶ συνδυασμένη πρὸς τῆς ἡθικῆς τὸ ἀπαράτρεπτα διδάγματα. Εἶστιν ὁ τύπος τῆς Ἑλληνικῆς γυναικείας ἀρετῆς· ἐστὶν ἡ ἐφάμιλλος τῶν δύο παρθένων, τῆς Δημηνίας Μαρούλας καὶ τῆς Κυπρίας Βελισάνδρας, ταῦτης μὲν δι' ἐνθέσσως τοῦ

(μ) Οἱ τι γάρ τῇ ἡθικῇ ἀντίκειται οὐδὲ τῇ πατρίδῃ συμφέρειν εστὶ δυνατόν. Οὐτε μάλα καλῶς εἶπεν ὁ Κακέρων «Sunt enim quasdam illa fædo, partim ita flagitiosa, ut ea ne se conservandas quidem patria e causa sapiens refuerteret». Ταῦτα δ' ἀμέσως συνεπάγεται «sed hoc commodius se res habet, quod non potest accidere tempus ut inter se Rei Publicae quidquam illorum facere sapientem», de offic. I. 45. Αναίρεσις παραφενῆς τοῦ πολιτικοῦ τῶν πλείστων πολιτευομένων δύγματος εἰς ἡ ἡθικὴ ἐστι γένους διεύθυνστος πρὸς τὴν πολιτικήν.

πυρὸς εἰς τὴν πυριτιδηποθήκην ἀνατιναξάσης εἰς τὸν ἀέρα ἔχυτὴν καὶ τὰς συντρόφους τῆς αἰσχύνης μετὰ τῶν ἀπαγωγέων (ν), τῆς δὲ Μαρούλας δρακάσης τὴν σπάθην τοῦ φονευθέντος πατρὸς αὐτῆς καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ὄρμησάσης ἀνεζωπυρήθη τὸ θάρρος τῶν εἰς φυγὴν τετραχυμένων ἥδη χριστιανῶν ὅπως ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα καὶ νικήσωσι τοὺς Τούρκους· ἐστὶν ἡ πρόδρομος τῆς Μόσχως καὶ τῆς Δέσποινας, τῶν ἡρωΐδων τοῦ Σευλίου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Μακεδονίας, κτλ.

Οὔτοι μὲν καὶ τοιοῦτοι οἱ πρωτεύοντες χαρακτῆρες, ἀλλὰ καὶ τινες δευτερεύοντες πολλοῦ λόγου εἰσὶν ἄξιοι. Οὔτως ὁ χαρακτὴρ τοῦ κενοῦ φρενῶν αὐλάρχου Ἀβογάδρου «μυωπίζοντος, διότι ἀν καὶ εἰς τὰς αὐλὰς πάντες ΠΛΗΝ ΕΝΟΣ βλέπουσιν ὑπερβαλλόντως, ἡ μυωπία προσδίδει ἐξαιρετικὴν τινὰ χάριν καὶ ἀξιοπρέπειαν (σελ. 52)», φέροντος δὲ στολὴν χρυσούφαντον καὶ κατεστιγμένην ὑπὸ ὄρμαθοῦ παρασήμων. Οὔτως ἡ σκυθρωπὴ εἰκὼν τοῦ Μέμου ἀρχιγραμματέως τοῦ Δουκός, διδωσις πληρεστάτην ἰδέαν τῆς ἐνετικῆς ἀστυνομίας, τοῦ ἐντελεστάτου τούτου τύπου πάσης μυστικῆς ἀστυνομίας, διότι ἐὰν κατά τι πᾶσαν ἀλλην πολιτείαν ὑπερβαλλεν ἡ ἐνετικὴ, ἐστι πάντως τοῦτο ἡ τελειότης εἰς ἣν προήγαγε τὸ κατασκοπεύειν καὶ περιβάλλειν τὸν πολίτην διὰ τοῦ φοβεροῦ ἔκείνου ἀσφάτου δικτύου, ὃ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ κρατεῖ ὁ φοβερὸς ἀσυνόμος, διὸ δμως τὰ μέγιστα καὶ ἐπισημότατα, διότι διαπανώμενος ἐπ' ἔκείνοις ταῦτα ἀδυνατεῖ προορίζειν καὶ διορίζειν (σελ. 28).

Ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν χαρακτήρων προέρχεται ἡ διαφορὰ τῶν ἀρχῶν ὑφ' ὧν ἐμφοροῦνται δυνάσται καὶ δυναστευόμενοι, Ἐνετοί καὶ Ἑλληνες· οὗτοι μὲν γάρ πιστεύουσιν εἰς Θεὸν ὡς ΑΡΧΗΝ, ἔκεινοι δὲ χρῶνται τῷ ἀγίῳ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι πρὸς ἐπίτευξιν ΤΕΛΟΥΣ βεβήλου καὶ ἀνοσίου. Οἱ Ἕρως τῆς πατρίδος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δεδουλωμένου Ἑλληνος διασώζεται ὡς λύχνος τύμβειος ἐντὸς τάφου σκοτεινοῦ· ὁ Ἑλληνισμός ἐστιν, ὡς προσφύεστατα λέγει ὁ συγγραφεὺς (σελ. 66), οἷον τι ἄρωμα, ὅπερ ἀπαξένεγ-

(ν) Τοῦ ἡρωϊκὸν τοῦτο τῆς Κυπρίας παρθένου κατέρθιμα ἀναφέρουσιν ἄλλοι τε Ιστορικοὶ καὶ δὴ καὶ ὁ μάλα φίλια τοῖς Τούρκοις, φρενῶν δυσμενῆς δὲ πρὸς τοὺς δρυμοδέξους Ιουαννίνη, διότις διὰ τοῦτο καὶ παραρρίπτεις ὡς ἀμφίβολον ἐάν Ἑλληνος· η Ἐνετοίς η ἡρωὶς Κυπρία. Ιδού τὰ χωρίσια «les Ottomans, après avoir massacré les défenseurs de la ville, avaient chargé sur plusieurs navires leur butin, dans lequel étaient compris deux mille jeunes gens des deux sexes: uno femme grecque ou vénitienne mit le feu aux vaisseaux près à sortir du port, et ravit ainsi au vainqueur le fruit le plus précieux de leur conquête». Ιουαννίνη, la Turquie p. 258 col. 2. Ταῦτα συνέβησαν κατὰ Μάιον τοῦ 1570 καὶ δ' ἐγκρήτης ἐπαγγέλτωσες κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

κλεισθὲν ἐν ἀγγείῳ συμφύεται αὐτῷ οὗτοις ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀδιαχώριστον ἐσχεῖ ἀπ' αὐτοῦ μένει, πλύσεις καὶ φαντισμοὶ οὐ καθαίρουσι τὸ ἀγγεῖον, ἀνάγκη δὲ πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἀρώματος ἵνα καὶ παντελῶς συντριβῇ ἡ δεγχεῖσσε αὐτὸ φιάλη.

Τούναντίον ἡ ἑνετικὴ πολιτικὴ εἰς μαθηματικόν τι τρίγωνον καὶ εἰς ἀσεβῆ τινα δεκάλογον ὡς ἐν μαγικῇ τινι ἀποκρύφῳ συνόψει περιλαμβάνεται. Τὸ τρίγωνον τὴν κορυφὴν ἀνεστραμμένην πρὸς τὰ κάτω ἔχον φέρει ἐφ' ἕκαστης γωνίας ἐν Φ, καὶ τὰ μὲν παραλλήλως κείμενα δύο Φ παριστῶσι τοὺς δύο τρόπους καθ' ἔτερον τῶν διοίων ἀλίσκονται οἱ προέχοντες τοῦ δχλου, διὰ φαινομένων τινῶν τιμῶν, τῆς κουφονοίας εὔθηνὸν δειλέασμα, ή διὰ τοῦ χρυσοῦ φλωρίου τοῦ θεοῦ τούτου τῶν διεφθαρμένων ψυχῶν, τὸ δὲ κάτω Φ, τὸ τρίτον μέσον δι' οὖ ἀλίσκεται διὰ δχλος, διὰ φαγοποσίου (σελ. 95). Ο δὲ πολιτικὸς δεκάλογος ἔστι τι καὶ τοῦ βδελυροῦ τούτου τριγώνου βδελυρῶτερον· ἀντιγράφομεν αὐτὸν ὅνευ αχολίων, ἵκανὸν γάρ καὶ τέλειον αὐτὸς εἰς ἐσυτὸν ὑπόμνημα (σελ. 98—99).

A. Εἰς Θεὸς ἐν οὐρανοῖς. Εἰς κάγὼ ἐπὶ τῆς γῆς.

B. Μέμνησο Βενετὸς ὄν.

Γ. Θεοῦ λίθον τάφου ἐπὶ τὴν καρδίαν, καὶ πλάκα μνήματος ἐπὶ τὰ χεῖλη σου.

Δ. Τιμὴ, διὰ χρημάτων ὠνητὴ, διὰ ἀπ' ἀργυρίου καὶ ὠνήσεως κεχρονολόγηται.

Ε. Ἄποσχέσεων, δρκῶν, ἐπιορκιῶν μὴ φείδου.

Ϛ. Ἐρεύνα τὰ τρωτὰ, τλῆττε πληγὴν ἀνίατον.

Ϛ. Φεῦγε τὴν ἀντοφθάλμισιν.—Λιθάνιζε θρόνους, δχλον, ἀγίους.

Ϛ. Ἀγάπα τὸ κάτοπτρόν σου ὡς σεαυτόν· πολύτομος βιβλιοθήκη, ἐχέμυθος πνευματικός, μόνος φίλος ἀξιόπιστος ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Ϛ. Ο σὺ φιλεῖς, ἐτέρῳ μὴ μερίσῃς.

I. Τὸν ἔχθρὸν κατασπάζου καὶ κατασπάθιζε.

Ἄθλιοι πολιτικοὶ οἱ ἀδιαλείπτως τοὺς διφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν καθηλωμένους ἔχοντες καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτ' ἀνατείνοντες αὐτοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν. Τιμεῖς τοὺς ἀνθρώπους μόνον δρᾶτε, βλέπει δύως ὑμᾶς διὰ διφθαλμὸς Ἐκείτου διὰ οὐδέποτε συλλογίζεσθε διὰ διάρχει!

Ἀλλ' ὅποιαν ἀρα δύναμιν ἀναπλαστικὴν φέρει ἐν ἐσυτῷ δὲ λαὸς ἐκεῖνος, διὰ ἐπὶ τοσούτους αἰδίνας ἀρχοντες τοιοῦτοι κυβερνήσαντες οὐκ ἀπεκτήνωσαν, διὰ τοσούτων μακρῶν χρόνων θηριώδης βία Ρωμαίων, Φράγκων, Ἐνετῶν, Τούρκων οὐ κατέστρεψε; Δύο ἀγκυραὶ ἀσφαλῶς ἐκράτησαν αὐτὸν ἀσφαλῆ ἐν τῇ ἔθνοτηι αὐτοῦ, ἡ γλώσσα καὶ ἡ θρησκεία. Εξέλειπεν δὲ Λιγύπτιος, διάτι καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλώσσα τῶν Φαραώ ἔξελιπον ἔξελιπεν δὲ Ρωμαῖος,

διότι οὐδαμοῦ γῆς ὑπάρχουσι Ρωμαῖοι, οὐδὲ ἡ γλώσσα τοῦ Κικέρωνος ὑπὸ λαοῦ τοιοῦ λαλεῖται τὴν σήμερον: σώζεται δύως ἡ Ἑλλάς, διότι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φωνὴ ἀνὰ στόμα τοῦ λαοῦ τούτου ὑπάρχει, διότι τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τούτου πρωτοτύπως συνεγράφη οὕτω καὶ σήμερον παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ θείῳ τούτῳ ἀρχετύπῳ ἀναγινώσκεται καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καταλαμβάνεται.

Σώζεται, διότι ναὶ μὲν σίς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος διεδόθη διεμιασμένος τῆς δουλείας ἀηρ, ἀλλὰ τὰ δρη αὐτῆς καὶ ἡ θάλασσα οὐδόλως κατελήφθησαν ὑπὸ αὐτοῦ. Εν Κρήτῃ μάλιστα, ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ, Σάμῳ καὶ ταῖς πλείσταις τοῦ Αιγαίου νήσοις, ἀμιγὲς τὸ ιθαγενὲς ἔμεινε στοιχεῖον ἐν τοῖς ἀγροῖς, διότι ἐκεῖ οὔτε Εέρατοι ἢ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατέφυγον, οὔτε ὡς εἰς Χίον ἐπὶ Ιουστίνου ἐκ τοῦ Βασπόρου ἐκδιωγμέντες ἀπόκηπσαν· οὔτε Σλάβοι, ὡς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ηπείρου Ἑλλάδος παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις. Ἐλληναὶ συνφέρουσαν, οὔτε Τούρκοι, ὡς πέρα τοῦ Ταύρου, τὸν ἐλληνισμὸν συσφίγγαντες οὐ κατέβαλον μὲν τὴν θρησκείαν τὴν γλώσσαν δύως διὰ τῆς βιρβαροφώνου Ταταρικῆς ἀντικατέστησαν.

Καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ 1570 ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν ἔδωκε γένεσιν δὲ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθος πάσης Ἑλληνικῆς καρδίας. Ή ἐμπρηστικὴ τῆς φιλοπατρίας ὅλη, φωλεύει μὲν γρήζει δὲ ἐναύσματος πρὸς ἐκκρηζεῖν τοῦ πυρός. Τὸ ἔναυσμά ἔστιν ἡ ἀφορμὴ, ητίς ὡς πάντοτε σχεδὸν μικρά ἔστι, τοῦθ' διπερ καὶ διὰ Αριστοτέλης διέγνω εἰπὼν «γίγγονται μὲν οὐραὶ στάσεις οὐ ΠΕΡΙ μικρῶν αλλ' ΕΚ μικρῶν στασιάζουσι δὲ περὶ ΜΕΓΑΛΩΝ (ξ). Οἱ ἐν Κρήτῃ προύχοντες ἡξίουν διπώς ἐκπροσωπῶνται ἐν τῇ ἑνετικῇ Βουλῇ, ητίς Συμβούλιον τῷ Φρονίμων (Consiglio de Savj) ἐκαλεῖτο, ἐφ' ϕ καὶ τὴν περὶ τούτου αἰτησιν πρὸς τὴν μητρόπολιν ὑπέβαλον· «λοιπὸν ὑπάρχουσι καὶ Φρονίμοι μεραξὺ ημῶν;» ἀνέκραξεν εἰς τῶν Συμβούλων ἀνακαγγάσας (σελ. 7). Τὸ σκῶμμα ἦν εὐφυὲς, ἀλλ' ὅσον εὐφυέστερον τοσοῦτον καὶ τὸ κέντρον δριψάτερον ἀπερρίφθη ἡ αἰτησίς ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφορμὴ πρὸς ἐπανάστασιν ἦν δεδομένη, μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Κρήτη ἀπὸ ἄκρου ἔως ἄκρου εἶχεν ἀποτετιναγμένον τὸν ξένον ζυγδόν, ὡς μὴ ἀπομεινάντων ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Ἐνετῶν εἰμὴ τῶν φρουρῶν τῆς νήσου, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐφεξῆς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἔξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως διδώσι τῷ Ζαμπέλιῳ ἀφορμὴν διπώς πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐν ἐπεισοδίοις ἐκθέσῃ. Οὔτως δὲ ιστορικὸς τῶν μεσαιωνικῶν

(ξ) Αριστοτέλ. πολιτ. Ε, γ § 1.

τῆς Ἑλλάδος χρονιών (ο) εὑρίσκει τὸ μέσον ὅπως παρενέρη πολλὰς πολιτικὰς ἐμβριθεστάτας σκέψεις, οἷς αἱ περὶ ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας (σελ. 106—107), ή ἀντίθεσις τοῦ βίου τῶν κατακτητῶν πρὸς τὸν τὸν θεαγενῶν (σελ. 115—118), ἐξ τῆς καταφαίνεται πᾶσα μὲν ἡ φαυλότης καὶ μοχθηρία τοῦ κατακτητοῦ, πᾶσα δὲ ἡ Ἑλληνικὴ ἀγνότης τῶν ηθῶν· ἐξ ἦς εὐελπίζεται τις τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ γένους ἡμῶν τὸ ἐπαγθὲς τῆς κατακτήσεως (τῆς φραγκικῆς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Τούρκων πανοδοιοτάτη), καθ' ἥν ἡ δορυάλωτος χώρα εἰς τρεῖς κατενεμήθη μερίδας ἵσταται, ἐξ ᾧ ν μὲν ἔδοθη τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ (αὕτη συνεκρότυσε παρ' Θωμανοῖς τὰ Βεκούφια, ἢτοι τὴν περιουσίαν τῶν Τεμενῶν), ή δὲ τῷ Δημοσίῳ (παρὰ Τούρκοις τῷ χαζεύῃ), καὶ ἡ τρίτη τοῖς συστρατευσαμένοις τιμαριώταις (τοῖς παρ' Θωμανοῖς Σπαχίσι), δὲ δὲ θεαγενῆς κατέστη πάροικος ἡ παρίας (π) ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι. Πλείστης ἔτι μελέτης ἀξία ἔστι καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν λόγων τῆς ἐκπτώσεως τοῦ γένους ἡμῶν, τοὺς εἰς δύο κυρίως συγκεφαλαιωμένους, τὴν δεσμαδαμορίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν. Μεθ' ὅπόστης εὐφυτες ὁ συγγραφεὺς παῖςων πρὸς τὰς λέξεις στηλίτευε τὴν σχολαστικότητα τὴν εἰς τὴν ἀμάθειαν περιπταγοῦσαν τὸ θύνος «κάμηνον τὸν λόγον ἐργαστῆρι, συνεργά τὰ πνεύματα τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦ λαοῦ σύμφωνον ἄρωνον».

Μὲ τὰς χρονικὰς αὐξήσεις
Ηλθε 'λιγο 'λιγο ἡ φθίσις
Μὲ τὰς κλίσεις μὲ τὰς πτώσεις
Ηλθε τελευταίον ἡ πτώσις!

Μετὰ πόσης δὲ τόλμης πολεμεῖ τὰς βεβήλους περὶ χρονιῶν καὶ προφητειῶν διειδόσεις εἰς τὰ πλήθη! Μακρὸν ἦν ἢν ἡ ἀντιγραφὴ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ τῶν σελ. 411—415, ἀρκούμεθα εἰς ὀλίγα ἐκ τῶν

(ο) Διερθεῖμεν ἐν ιστορικὸν λάθος τοῦ συγγραφέως· εὗτος ἐν σελ. 106 λέγει, ὅτι 'Αλέξανδρος Πάπας δέ τοι ἡ ἐκ Κρήτης Πέτρος Φίλεργος. Τοῦτο οὐκ ἔχει ὡς λέγεται, διότι 'Αλέξανδρος δέ Πάπας ἡ οὐδειδότητος κακούργος Βοργίας, ὁ ἀπὸ τοῦ ἑτού 1492 μέχρι τοῦ 1503 νεκρήθεις τὸν παπικὸν θρόνον καὶ ἐπὶ αὐτὸν ακολαστήσας δοσον ὀλίγοις ἄλλοι Πάπαι, δὲ περὶ οὐ δ λόγος Πέτρος Φίλεργος ἀξιελέχθη Πάπας ἐν Πίση τὸ 1409 ὑπὸ τὸ Σνομπ 'Αλέξανδρος Ε ἀπεισίως δὲ τὰ ἐπιὸν ἑτοι 1410. Εημειοῦμεν δὲ καὶ τοῦτο, θτι τότε ἐνέμετο τὴν Δυτικὴν ἀκκλησίαν τὸ μέγα λαγόδενον σχίσμα τὰς Δύστας, τρεῖς δὲ Πάπαι οὔρευσεν συγχρόνως, ἐν Ρώμῃ μὲν Γρηγόριος δὲ ΙΒ (1406—1415), ἐν Ἀδιγνῶνι δὲ τῆς Γαλλίας Βενεδίκτος δὲ ΙΓ (1391—1424) καὶ ἐν Πίσῃ δὲ περὶ οὐ δ λόγος 'Αλέξανδρος δὲ Ε. ἔτι δὲ κάκινο παρατηροῦμεν, δτι οὐτος λέγεται οὐχὶ ἐκ Κρήτης ἀλλ' ἐκ Candia χωρίου τινὸς παρὰ τὰ Μεσοβόλενα ἡν ἔχρημάτισσε καὶ ἀρχιεπίσκοπος πρὶν ἡ προχειρισθῆ. Πάπας ἐν τῇ ἐν Πίσῃ συνόδῳ.

(π) Καὶ ἀληθῶς ἀμφότερα τὰ ὄντα παρίχι καὶ παρίσ φέρονται ἐν τοῖς ἑνετικοῖς χειρογράφοις, ὡς τὴν μαρτυρίαν ἐπικελεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 108.

πολλῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ γηραιοῦ τῆς Κρήτης πρυτάνεως, δτι «οὶ Ἑλληνες βάλλομεν εἰς ἐνέργειαν πολὺ περισσότερον τὴν γλῶσσαν παρὰ χέρια καὶ μυαλόν· ἔχομεν χωράφια καὶ τὰ παραιτοῦμεν χέρσα, ἔχομεν δάση καὶ ἀγοράζομεν ξυλικήν· ἄλλοι ἐργάζονται καὶ ἡμίεις γάσκομεν, φλυαροῦμεν, συντραγόμεθα προσμένοντες οὐρανόθεν τὸν ἀρχάγγελον ὅστις, καθὼς εἰς τὴν Παναγίαν ἐχάρισε τὸ κρῖνον τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ἔτοι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς μέλλει νὰ φιλοδωρήσῃ κάστρα Κρήτης καὶ ἀγίαν Σορίαν. ἄλλαχοῦ δὲ (σελ. 172) χλευάζει καλῶς τὴν παρὰ ἡμῖν διαδοθεῖσαν μανίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐνδόξων διοικάτων τοῦ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου, Πλάτωνος, Κίμωνος, Σωκράτους, κλπ. μὴ γάρ τὰ χρονικὰ τῶν κακουργιοδικείων οὐ μενημονεύουσι πολλῶν ἀριστείδων καὶ Λεωνίδων ἐπὶ ληστείᾳ καταδικασθέντων; Μὴ γάρ ἐλημονήθη δτι ἐν τοῖς συμμορίταις τοῦ Τάκου ὑπῆρξε καὶ τις Περικλῆς; Τὸ σνομπ Λνδρέας οὐκ ἐγένετο κώλυμα εἰς τὸ ἀνδραγαθήματα τοῦ Μιαούλη, οὐδὲ τὸ Κωνσταντίνος εἰς τὰ τοῦ Κανάρη, ἢ τὸ τοῦ Θεοδώρου καὶ Πέτρου εἰς τὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Ναυρομιχάλη· εύφωνον δὲ ἐπὶ τῷ Τζαβέλα κατέστη τὸ βαρβαρόφωνον Κίτσος, προτιμότερα δὲ τὰ τῆς Δάσπως καὶ Μόσχως παρὰ τὸ αἰσχράς ἀνακαλοῦν ἀναμνήσεις τῆς Κλεοπάτρας καὶ τὸ ἐταιρικὸν ἔργον δηλεῦν τῆς Ἀσπασίας.

Ἄλλα καὶ πολλὰς ἄλλας ἀδύναμίας ἡμῶν εὐτραπέλως διακειμεῖται. Οὕτως ἀμίμητον τὸ ἐν σελ. 90 χωρίον δὲ οὐ εύφωνος σατυρίζεται ὁ πρὸς τὰς δημοσίες θέσεις συνωθισμὸς τῶν Ἑλλήνων· «Μὲ τὰ σωστά Σου, λέγει ὁ Δούξ Πασχάλης πρὸς τὸν αὐλάρχην τοῦ Λβογάρδον»· μὲ τὰ σωστά Σου λοιπὸν ἐπίστευσες δτι ἡ δημόσιος ὑπηρεσία ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ὑποψηφίου ἴκανότητά τινα, ἢ παιδείαν, ἢ πειραν, ἢ τριβήν, ἢ τι ἄλλο παραπλήσιον; Ἐνόμισε δτι εἶναι καὶ αὐτὴ ἐν τι ἰδιαίτερον ἐπιτήδευμα ἐπικαλούμενον καὶ γνώσεις πολλὰς, καὶ πρακτικὴν, καὶ εἰδικὰς ἀσκήσεις, ἐπιτήδευμα διδασκόμενον, ως ἡ τέχνη τῶν βακαύσων, ως ἡ σκυτοτομία, ἡ ἡπαπτική, ἡ ξυλουργία, κλπ.; Όποια ἀπάτη! . . . Οὐαὶ καὶ τρίς οὐαὶ πρὸς τοὺς κυνερνήτας ἐὰν ἡ δημόσιος ὑπηρεσία δὲν ἡτο ἐπιχείρημα ἐρικτὸν, εὐεπιτέλεστον, πρόχειρον εἰς τὸν τυχόντα! Η πολιτεία φίλε μου, οὐτε ἀκαδημία Πλάτωνος εἶναι, οὐτε πολυτεχνεῖον, οὐτε σύλλογος σοφῶν, οὐτε πραγματογνωμόνων καὶ ἐντριβῶν συνέλευσις. Εἶναι ἀπέραντόν τι κατάστημα ἀγαθοεργὸν, καθιδρυθὲν καὶ διατηρούμενον ἐκ ψυχικῶν εἰναι πτωχοκομεῖον ἐντὸς τοῦ δημοίου καταλύουν, τρώγουν, πίνουν, καπνίζουν, καθρεπτίζονται δσοι δὲν θέλουν ἡ δὲν καταδέχονται νὰ φάγουν τὸν ἄρτον ἐν ίδρωτι, δσοι δὲν τροντίδων φερεπόνων προτιμῶσι τὰς ἀναπάνσεις βασι-

λικοῦ Χαπτείου. Θέλεις, καρό μιο, ν' ἀκούσῃ τί
ἀπαραιτήτως, τί μόνον καὶ μόνον, τί ἐξ ἀνάγκης ἡ
δημόσιος ὑπηρεσία προσκυνεῖ; Τὴν ἔξωμοσίαν τοῦ
ΟΧΙ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Συγγραφεὺς, δυστυχῶς ὅμως ἡ
ἔλληνικὴ δημοσία ὑπηρεσία προσουσιάζει τι εἰδεχθέ-
στερον, διότι περὶ τοῦ διὸ πλέον τῶν τὰς δημο-
σίας θέσεις κατεχόντων εἰσὶν οἱ ἄθλιοι οἱ τούτων
ἐκβληθέντες καὶ ταῦτας αὖθις ἐπειτοῦντες, διότι
οὐδὲν ὅλλο βιοποριστικὸν ἔργον ἐδιδάχθηταν. Οἱ
βλέπων αὐτοὺς δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας περὰ τὰς θύρας
τῶν ὑπουργῶν ἴσταμένους νήστεις, πεκυηκότας καὶ
ἀποθαλλομένους ὑπὸ τῶν κλητήρων ἀναμιμνήσκε-
ται ἕκαν τοῦ ἐν τῷ εὐχεγελίῳ πτωχοῦ Λαζάρου
καὶ τοῦ περὶ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν περι-
λυτικοῦ τοῦ μὴ προφθάνοντος. Ιναὶ ριψθῆ ἐν αὐτῇ
δηπως λαθῇ διότι προκαταλημβάνεται δρέπτερον, δε-
τις ἔχων προσάτην εἰσέρχεται κινηθέντος τοῦ ὅδοτος
ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, ήτοι περὶ τοῦ βουλευτὴν, διτις
ἀντὶ ψήφου ὑπουργικῆς ὠνείται διὰ τοῦ διορισμοῦ
τοῦ προστατευομένου ψήφους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐξ ἣς
ἐκλέγεται.

Ἀμειλίκτως δὲ καὶ ἔτερη ἡμέρα κακὰ μαστίζει ὁ
Ζαμπέλιος. Ηἱ εἰκὼν ἔλληνικῆς συνελεύσεως, ην ἐν
δλαις δώδεκα σελίσιν (211—214) ἀναπτύσσει,
ἕστιν ἀληθές τι κάτοπτρον τῆς ἡμέρης ἐπικρατε-
τάτης δυστυχῶς νόσου, τῆς φυλαρχίας. Αὕτη φέ-
ρει τὰς διαιρέσεις ἡμῶν, αὗτη συνέπως καὶ ἐμβάλ-
λει πάντας εἰς κινδύνους τὴν πατρίδα. Οἱ ἀληθῶς
ἀγαθὸς πολίτης ἐπιζητεῖ ινα πρωτεύη ἐπ᾽ ἀρετῇ χρή-
σιμος τὸ καθ' ἔκυτὸν τῇ πατρίδι γινόμενος, ἐπειδὴ
δὲ τὸ ἔργον τοῦτο οὐδένα προσβάλλει, οὐδένα πα-
ραγκωνίζει ἐξήρτηται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῶν οἰ-
κείων ἐκάστου δυνάμεων. Ίδον χθεσινὸν ἐν ἡμέρην πα-
ράδειγμα εἰς ἀπέδεξιν εἰς ἀγνωστος χοιροθοσκὸς
ἐν ἀφανείᾳ πεντήκοντα ἔτη τῆς ζωῆς του εἰργάσθη
ἀποθνήσκων δὲ κατέλειπε τῇ πατρίδι ὑπὲρ τὸ ἡμι-
συ ἐκατομμύριον δραχμῶν. Ἐρωτῶμεν πόσους ὑ-
πουργήσαντας ὑπερέχει ὁ χοιροθοσκὸς οὗτος; Ἀλλὰ
καὶ διαφέρει ἐξόχως, διότι οὗτος μὲν τοῦ βίου ἐξ-
ελθὼν πλούσιον τῇ πατρίδι καταλείπει κληροδό-
τημα, τῶν δὲ ὑπουργῶν ἐκαστος τοῦ ὑπουργείου ἐξ-
ερχόμενος ἀφίσις προσθετον ἐκατομμύριον χρέους
ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς ταλαιπίης Ἑλλάδος.

Τὴν δὲ πτωχαλαζούσιαν τινῶν αὐτοκλήτων περ'
ἡμέρην εὐγενῶν, διότι οἱ πατέρες αὐτῶν γαλακτοπῶ-
λαι ἢ νεροφόροι, ἢ καὶ τούτων πολὺ χειρὸν ἔργον ἀ-
τιμωτικὸν καὶ αἰσχρὸν παρὰ Τούρκοις ἔχοντες, εἰς
ἀμοιβὴν τῆς ποτε εὐανθίσις νεότητος αὐτῶν ἐλαβον
τὴν διοίκησιν ἐπαρχίας τινὸς τὸν πατέρα τὴν θεῖον ὑ-
ποσκελίσαντες ἢ καὶ προδόντες εἰς θάνατον τῷ τυ-
ράννῳ, τὴν πτωχαλαζούσιαν λέγομεν τῶν τοιούτων

ἐνοπτεῖται ἐν τῷ φραγκάρχοντι τῶν Χανίων (σελ.
112—116), ἐν δὲ σελίδῃ 254 ἐν στίχῳ τινὶ ἐγε-
τικῷ συγκεφτλαιοτ ὅμτων.

«Titolo che porta fame,

»Bon per scartozzare salame.»

Οἱ δὲ εὐτράπελος ὅσον καὶ σπουδαῖος συγγραφεὺς
οὐδὲ τὰς τάξεις ἡμῶν τῶν διδασκάλων καὶ δικηγό-
ρων ἀφῆκεν ἀστυρίστους. Οὐδὲ τὸ παρίπαν μη-
σικακοῦμεν, ἡ κακίζομεν αὐτὸν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ
ἀνχυνωρίζομεν δὲ δυστυχῶς καὶ παρ᾽ ἡμῖν οὐκ ἔ-
στι σπάνιος οὕτα τοῦ δικηγόρου Ἀγωνάρεω (παρω-
δίᾳ τοῦ Αννοβατοῦ) ὁ τύπος (σελ. 178), τοῦ δικη-
γόρου τοῦ ἐκ προστάτου τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀδικου-
μένου γινομένου ἐργάτου αἰσχροῦ ἐκχρηματισμοῦ,
οὔτε τοῦ διδασκάλου (σελ. 407 καὶ ἐπ.) δικηγόρου,
τοῦ σχολαστικοῦ δηλονότι διδασκάλου, τοῦ
τὴν πᾶσαν σοφίαν ἔγκλειοντος; ἐν τῇ γραμματικῇ
τοῦ Λασκάρεως, τοῦ δικηδόχου ἐκείνων ἐξ ὧν,

«Μὲ τὰς χρονικὰς αὐξήσεις

Ηλθε ὥλιγο ὥλιγο ἡ φθίσις.

Μὲ τὰς κλίσεις, μὲ τὰς πτώσεις

Ηλθε τελευταῖον ἡ πτώσις.»

Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ utile dulci τοσοῦτον εὐφυῶς καὶ
προσφυῶς ἐν τοῖς Κρητικοῖς γάμοις συγκιρνάται
ῶστε διδακτικότατον ἀποθανίουσιν οὗτοι μάθημα
σώφρονος καὶ ἀποτελεσματικῆς φιλοπατρίας, φυγα-
δευτήριον δὲ δεισιδαιμονίας, ἐπανορθωτήριον τῶν ἡ-
θῶν, φυλακτήριον ἀπὸ ζένων ἐπιβουλῶν, μαἰευτή-
ριον χαρακτήρων, σπουδαστήριον πολλῶν καὶ χρη-
σίμων καὶ μελετήριον διὰ πάντας εὖ φρονοῦντας
Ἑλληνας.

Ἐπιτραπήτω ὅμως ἡμέρη, καὶ τοῦτο ινα μὴ κιν-
δυνεύσωμεν ἀκοῦσαι περά τινος, ξεως καὶ αὔτου τοῦ
συγγραφέως, διτις ἔξωμοιώθημεν τῷ ἔξωμότῃ τοῦ
ΟΧΙ, ὅπως ψέξωμεν δλίγον τὴν ἀκάθετον τάσιν τοῦ
Ζαμπελίου πρὸς τὸ παραγραμματίζειν τὰς λέξεις, ἐξ
ῶν ἐσημειώσαμέν τινας ἐπιτυχεῖς, αἵς προσθετέον τὴν
τῶν σταυροφοριῶν εἰς σταυροφορίας (σελ. 146),
τὴν τοῦ ἐκ τῆς πολλῆς περὶ τὰ ἀστυνομικὰ ἀνη-
συχίας ἀργιγραμματέως Μέμου μυστικοῦ τοῦ Δου-
κὸς γενομένου κατεσκληκότος ὡς γηστικοῦ (σελ. 28
καὶ 37), καὶ τινας ἀλλας οὐχ οὔτως ὅμως κρίνομεν
καὶ τὴν παρήγησιν τῶν λέξεων στομα, οπορε (τειμή)
διτις τὴν αὐτὴν ἔχουσας βίζαν ην καὶ ἡ λέξις σύρος
(πελ. 99), ὡς οὐδὲ τὴν τοῦ δικηγόρου πρὸς δικη-
δόρου, τοῦ συντάγματος πρὸς συντραύματος, τῆς
δημοκρατίας πρὸς δειγοκρατίας ἡ δημιοκρατίας
(σελ. 260). Πᾶρ μέτρον ἀριστογορούσιν πορείας λέγεται, δ
δὲ τὸ μέτρον τοῦ ἀστείου ὑπερπηδῶν καταντάεις
τὴν βωμολογίαν διτις σπουδαίων ἀνδρὶ ἀνοικείστατον.
Άλλα καὶ περὶ τὴν γλωσσαν ἀστοχεῖ, καθ' ἡμᾶς

τούλαχιστον, ἐν πλείστοις καινοτομῶν δὲ Ζαμπέλιος, νομίζων, ὃς φαίνεται, ὅτι ὡς ἔξεστι τῷ ποιητῇ μεταρσιοῦθα τὴν φαντασίαν συγχωρεῖται αὐτῷ ἵνα καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπερβαίνῃ τοὺς κανόνας τῆς συνθέσεως καὶ συντάξεως τῶν λέξεων. Βεβαίως ἔχει πολὺ τὸ σχολαστικὸν, τοῦτο ἀρτί εἰπομεν, τὸ εἰς τὰ πηγέματα καὶ τοὺς τόρους ἀπαύστως καθηλοῦν τὸν νοῦν, σφαλερὸν δμως καὶ τὸ νομίζειν ὅτι δίδοται τύρος εἰς τὴν γλώσσαν ὅταν τὸ καθόλου πηγεῖ μα αὐτῆς περιυρᾶται.

Οὐδὲν δὲ λέγομεν περὶ τῆς οὐκ εὐκαταφρονήτου πληθύος τῶν ἀνορθογραφημάτων, ὃς ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὸ ὅτι ἐν Ταυρίνῳ τῆς Ἰταλίας καὶ παρ' ἕργατῶν δλως ξένων τὴν γλώσσαν ἔξετυπώθη ἢ βίβλος, ἃ τις δμως εὑαρεστεῖ τὴν θέσην διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν κάλλιστα ἐκτετυπωμένην καὶ διὰ χαρακτήρων τυπογραφικῶν δλως καινοφραγῶν ἐν ἡμῖν ὃς ἀπομιμουμένων τὰ κάλλιστα τῶν βιζαντινῶν χειρογράφων.

Περιτοῦμεν τὸν μελέτην ταύτην μετὰ τῆς παρηγόρου ἐκείνης ἴδεις ἣν ἐγείρουσιν ἐν ἡμῖν ἀπασχοῦτοῦ ἐλληνισμοῦ αἱ ἐπαναστάσεις καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ ἀτυχέσταται, ὅτι ὅπου ὁ ἐλληνισμὸς ἐταπεινώθη καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν ζυγὸν ἐταπεινώθη ἐκθύμως ἀγωνισθεὶς καὶ κατεβλήθη διὰ τοῦ ὅγκου τῆς ἐναπίας δυνάμεως. Οὗτος ἐνῷ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ τελευταῖος γῆς Ρώμης αὐτοκράτωρ Ρωμύλος ὁ Λύγουστύλος (ρ) παρέδωκε ἐκυρτὸν καὶ τὸ στέρματα Θόδοάκρη τῷ Βασιλεῖ τῶν Ἑρούλων, ἐπὶ ίσοβίω συντάξει ἔξακισχιλίων λιτρῶν χρυσοῦ, τούναντίον ἐν τῇ ἀπὸ ἦδη αἰώνων καὶ ἐν τοῖς αὐτοκράτορσιν αὐτῆς ἐξελληνισθείσῃ Κωνσταντινουπόλει ὁ ἐλληνισμὸς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγαθύμου Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ' ἐλληνοπρεπῶς πίπτει ὑπὸ τὸ φάσγακον τοῦ τυράννου ἀνευ συνθήκης, ἀνευ παραδόσεως. Τὸ γενναῖον τούτου καὶ καλὸν παράδειγμα ἡ κολούθησαν πάσαι αἱ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐξεγέρσεις, οὐδὲ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐξαιρουμένων.

Ἀλλὰ καὶ συγχριθήτω ἡ πτῶσις τῆς Κρήτης πρὸς τὴν τῆς Βενετίας ἥς καὶ Δοὺς καὶ Συμβούλια τῶν δέκα καὶ τῶν Φρονίμων ἀνάνδρως παρέδωκαν ἐκυτοὺς μετὰ τῆς αὐτονομίας τῆς Βενετίας πρὸς τὸν στρατηγὸν Βονοπάρτην, δισὶς ἐπέβαλεν αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἄλλοις ἵνα ἐπὶ τῆς βίβλου ἣν κρατεῖ ὁ συμβολικὸς τοῦ ἀγίου Μάρκου Δέων καὶ ἐφ' ἥς ἐπ' αἰώνας δώδεκα ἡσαν ἐγγραφικένα τὰ Pax tibi Marce ἐπιγράψωσι τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.

(ρ) Κατ' ἀληθῶς περίεργον σύμπτωσιν ὁ τελευταῖος τῆς Δύσσης αὐτοκράτωρ ἔφερε τοῦ τε οἰκιστοῦ τῆς Ρώμης Ρωμύλου καὶ τοῦ Θεμέλιωτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Δύγούστου τευτοχρόνους τὰ δύομετρα, ὃ δὲ τοῦ Βιζαντίου τὸ τεῦ πρώτον ἐν αὐτῷ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τὸ δύομα.

Ναὶ, ἡναγκάσθη ἡ τυραννικὴ ἀριστοκρατία τῆς Βενετίας, ἡ πέντε ὅλους αἰῶνας δεσπόσασα, ἡναγκάσθη ὃς καὶ οἱ λοιποὶ τύραννοι πάντες, ἵνα στρέψῃ τὴν σελλίδα τῆς βίβλου, ἢν οἱ ὄνυχες τοῦ λέοντος τὴν τυραννίας ἔθλιβον, κατὰ τὴν εὐφυσ ταύτην λεμβούχου τινὸς τῆς Βενετίας ῥῆσιν (ς) διστις δμως οὐδόλως ἐνόησεν ἐκφέρων αὐτὴν ὅποιον ὄψος ἴδεις ὅποιον βάθος ἐννοίεις ἐν ἐκυτῇ ἡ ῥῆσις αὐτη ἐγκλείει. Ναὶ, ἡναγκάσθη, λέγομεν, ἡ τυραννία δπως στρέψῃ τὴν σελίδα καὶ ἴδη δτι δπισθεν τοῦ εἰρηνικοῦ πρὸς τοὺς τυράννους χαιρετισμοῦ ὑπάρχουσιν ἐγγεγραμμένα τὸ παράτρεπτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου καὶ τὰ σχετικὰ ἔκαστοις καθήκοντα. Ἀρκετ δπως λάβωσι τούτων γνῶσιν οἱ λαοὶ καὶ ἡ εἰρήνη τῶν τυράννων οίχεται διαπαντός.

Τὰ δεινὰ τῆς δούλης Ἑλλάδος πάνσουσι πάντως ἄμα ὡς Ἑλληνες πάντες δμοθυμαδὸν συνετιθέντες ἐννοήσωμεν, ὅτι ἐν ταῖς τρισὶν ἀρεταῖς, οἵς ἡ ἐκκλησίας ὡς θεσπέσιον δόγμα πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου διδάσκει, ἔγκειται ἡ σωτηρία τῶν λαῶν, Πίστις, Λγάπη, Ἐλπίς, εἰσὶ τὸ ἔξαίσιον σύμπλεγμα τὸ εἰκονίζον τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν αὕτη μέχρι τοῦδε καθυστέρησε, τοῦτο σύνενη διάτι δτε μὲν ἡ μία τῶν ἀρετῶν τούτων ἀπὸ τοῦ συμπλέγματος ἐλλείπει, δτε δὲ ἡ ἐτέρη.

Εἰδές ποτε ἀναγνῶστα, τὸ σύμπλεγμα τῶν Χαρίτων τοῦ Κανόνα; Ἐθαύμασσες τὴν ἀρμονίαν ἐν τῇ στάσει ἔκαστης, τὸ τέλειον ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ ὅλου; Γιόβης δτι δ μία τῶν τριῶν ἀφηρέθη Χαρίτων, ἀμέσως ἡ ἀρμονία τοῦ ὅλου ἐξέλειπεν, ἡ ἐν ἔκαστη χάρις καταστράφη, αἱ δὲ δύο ὑπολειψθείσαι ἀλλοπρεσσαλοὶ ἀλλήλαις ἐγένοντο.

Ἄς πιστεύῃ λοιπὸν ὁ Ἑλλην εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ πατέρων αὐτοῦ, οἵτινες διὰ τῆς πίστεως ταύτης τὸν σπόρον τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐξενίλαστοσαν ἀπὸ τοῦ στήθους αὐτῶν. Ἅς ἀγαπῶσιν ἀλλάλους οἱ Ἑλληνες πᾶν πάθος ἀποδιοπομπόμενοι, ἐν γάρ τῇ ἀγάπῃ γνώσονται πάντες δτι ἀδελφοὶ ἐσμεν, ἡ δ' ἀγάπη οὐ ζηλοὶ τὰ ἐκυτῆς, οὐ περπερεύεται οὐ φυσιοῦται. Ἅς ἐργάζωνται μιᾶς ψυχῆς οἱ πάντες εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνθρωπίαν τῆς μιᾶς μητρός καὶ πατρίδος, ἡ δ' ἀκράδεντος εἰς τὸ μέλλον τοῦτο τῶν πάντων καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ἐλπίς πάντως ἐπιστέψει τοῦ ὅλου ἐλληνισμοῦ τὸ ἐργον.

Ἐγραφόν ἐγ ἀθήναις τὴν 26 Αὐγούστου 1871.

N. I. ΣΑΡΙΠΟΔΟΣ.

(ς) «Conservavano ancora gli editti delle Municipalità lo stemma del leone leone, ma sul libro che teneva fra le mani, in luogo del Pax tibi Marco, ecc. leggoteasi: Diritti e doveri dell'uomo e dei cittadini, il che fece dire arguiamente ad un gondoliere, avere finisso san Marco, dopo tanti secoli, voltato pagina». R. M. S. n. storia documentata di Venezia, tom. X p. 190.